

เพชรสังฆาต

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cissus quadrangularis* L. วงศ์ Vitaceae

ลักษณะพืช ไม้เถาเลื้อย เปลือกเถาเรียบ เถาอ่อนรูปสี่เหลี่ยมเป็นครีบกึ่ง เป็นข้อๆต่อกัน เห็นข้อปล้องชัดเจน ลักษณะเป็นปล้องๆ ตรงข้อเล็กรัดตัวลง แต่ละข้อยาวประมาณ 6-10 เซนติเมตร บางข้ออาจมีรากออกมาด้วย มีมือเกาะออกตรงข้อต่อตรงข้ามกับใบ ตามข้อมียางขาว ใบเดี่ยว เรียงสลับ ออกตามข้อต้น ข้อละ 1 ใบ กว้าง 3-8 เซนติเมตร ยาว 4-10 เซนติเมตร ใบเป็นรูปสามเหลี่ยมหรือรูปไข่ กลมหนา เล็ก ผิวเรียบ ปลายใบมน โคนใบเว้า หลังใบและท้องใบเรียบเป็นมัน ขอบใบหยักมนห่างๆหรือหยักเว้า 3-5 หยัก เนื้อใบนิ่ม ก้านใบยาว 2-3 เซนติเมตร ดอกออกเป็นช่อ ออกตามข้อต้นตรงข้ามกับใบ ดอกกลมเล็กสีแดงเขียวเป็นช่อขนาดเล็ก ยาวประมาณ 2-4 เซนติเมตร ดอกย่อยสีเขียวอ่อน มีขนาด 2.5 มิลลิเมตร กลีบดอกมี 4 กลีบ โคนกลีบดอกด้านนอกมีสีแดง ส่วนกลีบดอกด้านในสีเขียวอ่อน เมื่อบานเต็มทีดอกจะงอไปทางด้านล่าง เกสรตัวผู้มี 4 อันวางตรงกับกลีบดอก ผล

สดรูปทรงกลม ผิวเรียบเป็นมัน ฉ่ำน้ำ ผลกลมขนาด 4-7 มิลลิเมตร ผลอ่อนสีเขียว พอสุกเป็นสีแดงหรือดำ เมล็ดกลมสีน้ำตาลมี 1 เมล็ด⁽¹⁾

ส่วนที่ใช้   เถา

สรรพคุณ   แก้ริดสีดวงทวารหนัก เป็นส่วนผสมในตำรับยาแผนไทย

ตำรายาไทย   เถา รสร้อนขมคั้น คั้นเอาน้ำดื่ม แก้โรคลักปิดลักเปิด แก้ประจำเดือนไม่ปกติ แก้กระดุกแตกหักชั้น
ชั้นลมในลำไส้ แก้ริดสีดวงทวารหนัก

ขนาดที่ใช้   เถารับประทานวันละ 1 ช่อ (6-9 เซนติเมตร) เป็นเวลา 10-15 วัน ติดต่อกัน แก้ริดสีดวงทวาร
หนัก ต้องหั่นเถาบางๆแล้วหุ้มด้วยกล้วยสุก หรือมะขามเปียก หรือใบผักกาดดอง แล้วกลืนลงไป ห้ามเคี้ยว
เนื่องจากเถาสดมีผลึกแคลเซียมออกซาเลตอยู่มากทำให้คันคอและระคายต่อเยื่อในปาก

อาจรับประทานในรูปยาผงบรรจุแคปซูลทำให้สะดวกขึ้น หรืออาจนำเถามาดองเหล้าเป็นเวลา 7 วัน แล้วรินเอา
เฉพาะน้ำดื่ม ตำรายาพื้นบ้านนครราชสีมาใช้ ต้น แก้ริดสีดวงทวารโดยหั่นเป็นแว่น ตำผสมเกลือนำไปตาก ปั่นเป็น
ลูกกลอน กินครั้งละ 1 เม็ด 3 เวลา⁽¹⁾

ข้อควรระวัง   ควรระวังการใช้ยาในหญิงตั้งครรภ์และหญิงให้นมบุตร

อาการไม่พึงประสงค์   คลื่นไส้ อาเจียน ปวดท้อง

ข้อมูลเพิ่มเติม

สารสกัดเพชรสังฆาต มีฤทธิ์กระตุ้นหลอดเลือดดำให้มีความตึงตัว เพิ่มขึ้น คล้ายกับยาแผนปัจจุบัน
สำหรับใช้รักษาโรคหลอดเลือด ที่มีฟลาโวนอยด์ (flavonoids) ไดออสมิน (diosmin) ร้อยละ 90 และฮีสเพอริดิน
(hesperidin) ร้อยละ 10 ฤทธิ์ต้านการอักเสบเฉียบพลัน สารสกัดเมทานอลยับยั้งการบวมของใบหูและอุ้งเท้า
ของหนูขาว ที่ถูกกระตุ้นด้วยสารเคมี สารสกัดเฮกเซน (hexane) ที่ความเข้มข้นร้อยละ 1 ลดอาการ บวมของใบหู
หนูที่เหนียวนำด้วยสารเคมีได้ที่เวลา 30 นาที ฤทธิ์แก้ปวด สารสกัดเมทานอล (methanol) ลดจำนวนครั้งที่หนู
ถีบจักรยึดติดตัวจากอาการเจ็บปวดท้องเนื่องจากได้รับกรดอะซิติก (acetic acid) ที่ฉีด เข้าทางช่องท้อง และลด
ระยะเวลาของการเลียเท้าหลัง ทั้ง 2 ระยะ ในการทดสอบด้วยการฉีดฟอร์มาลิน (formalin) แสดงว่าออกฤทธิ์แก้
ปวดผ่านทั้งระบบประสาทส่วนกลางและส่วนปลาย⁽²⁾

ประสิทธิภาพในการลดการเกิดเลือดออก การศึกษาของ Lekutai และคณะ (2011) กลุ่มที่ได้รับ
เพชรสังฆาตมีจำนวนผู้ป่วยที่มีเลือดออกลดลงมากกว่า กลุ่มที่ได้รับ Cyclo 3 Fort® (สารสกัดจากราก *Ruscus*

aculeatus , hesperidin methyl chalcone และ vit C) ซึ่งเป็นยาที่ใช้รักษาโรคริดสีดวงทวาร แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p>0.05$)^(3,4) นอกจากนี้ ยังพบว่าเพชรสังฆาตประสิทธิภาพไม่แตกต่างจากฟลาโวนอยด์ ในการลดการเกิดเลือดออก โดยผู้ป่วยทั้ง 2 กลุ่ม อาการเลือดออก จะหายไปในวันที่ 2 ของการให้ยาและมีอาการดีขึ้นเมื่อให้ยาครบ 7 วัน^(3,5)

ประสิทธิภาพในการลดอาการปวด การใช้เพชรสังฆาตสามารถลดอาการปวดใน ผู้ป่วยริดสีดวงทวารหนักได้ ร้อยละ 33 เมื่อเปรียบเทียบกับยาแผนปัจจุบัน แต่ไม่แตกต่างกันในทางสถิติ ประสิทธิภาพในการลดหลอดเลือดซอดที่ยื่นออกมา การวิเคราะห์ผลของการศึกษาพบว่ายา Daflon สามารถลดหลอดเลือดซอดที่ยื่นออกมาได้ดีกว่า เพชรสังฆาต ร้อยละ 8 แต่ไม่แตกต่างกันทางสถิติ⁽⁶⁾

การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบและวิเคราะห์อภิमानเกี่ยวกับประสิทธิภาพ ของเพชรสังฆาตในการรักษาโรคริดสีดวงทวารหนัก โดยสืบค้นข้อมูลงานวิจัยที่ถูกตีพิมพ์จากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ การศึกษานี้เป็นข้อมูลสนับสนุนว่าเพชรสังฆาตมีประสิทธิภาพไม่แตกต่างจากยาแผนปัจจุบันในการรักษาโรคริดสีดวงทวาร ซึ่งสามารถนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการรักษาให้แก่ผู้ป่วยได้ อย่างไรก็ตามควรมีการศึกษาทางคลินิกแบบ randomized controlled trials เพิ่ม เพื่อยืนยันผลทางคลินิกอื่นๆ รวมถึง ความปลอดภัยในการใช้เพชรสังฆาต⁽⁶⁾

การศึกษาความเป็นพิษ (toxicity) การศึกษาพิษกึ่งเรื้อรัง (3 เดือน) ของผงแห้งส่วนเถาในหนูโดยให้ผงพิษให้หนูกิน คิดเป็น 100 เท่า ของขนาดที่ใช้กับคน พบว่าไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทางโลหิตวิทยา ชีวเคมีของซีรัมจุลพยาธิของอวัยวะ ภายใน และไม่พบความผิดปกติใดๆ และจากการศึกษา ความเป็นพิษ (toxicity) ของสารสกัดเพชรสังฆาต ขนาดสูง 2,500 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ในสัตว์ทดลอง ยังไม่พบความเป็นพิษแบบเฉียบพลัน⁽⁷⁾

เอกสารอ้างอิง

1. Faculty of Pharmaceutical Sciences Ubon Ratchathani University. *Cissus quadrangularis* L [Internet]. <http://www.phargarden.com/main.php?action=viewpage&pid=61>
2. Faculty of Pharmaceutical Sciences Ubon Ratchathani University. *Cissus quadrangularis* L [Internet]. Herbal Medicines Database 2010 [cited 2019 Aug 3]. Available from: <http://www.thaicrudedrug.com/main.php?action=viewpage&pid=95>
3. ธนกันต์ กิจนิธิประภา, วรานนท์ อินทรวัฒนา. 2563. เพชรสังฆาต.วารสารศูนย์การศึกษาแพทยศาสตร์คลินิก โรงพยาบาลพระปกเกล้า ปีที่ 37 ฉบับที่ 1 , 76-78.
4. Lekutai, S., Pirshahid, PA. 2011. The effect of treatment of hemorrhoids patients from *Cissus quadrangularis* Linn extracts. *Journal of Health Science*, 20:848-56.

5. Panpimanmas, S., Sithipongsri, S., Sukdanon, C., Manmee, C. 2010. Experimental comparative study of the efficacy and side effects of *Cissus quadrangularis* L. (Vitaceae) to Daflon (Servier) and placebo in the treatment of acute hemorrhoids. *J Med Assoc Thai*, 93: 1360-7.
6. Phimarn, W., Caichompoo, W., Sungthong, B., Saramunee, K. 2014. A systematic review and meta-analysis on effectiveness of *Cissus quadrangularis* (Linn.) in hemorrhoid treatment. *IJPS*, 10: 403-18.
7. Kothari, SC., Shivarudraiah, P., Venkataramaiah, SB., Koppolu, KP., Gavara, S., Jairam, R., et al. 2011. Safety assessment of *Cissus quadrangularis* extract (CQR-300) : subchronic toxicity and mutagenicity studies. *Food Chem Toxicol*, 49:3343-57.